

Kobiety, przyszłe lekarki, na uniwersytetach europejskich

Women, future doctors at european universities

mgr Danuta Augustynowicz

Kierownik Sekcji Strategii i Rozwoju Badań Naukowych Wojskowego Instytutu Medycznego

Streszczenie: Rola i miejsce kobiety w życiu społecznym w Europie przez wiele wieków sprowadzało się do roli żony, matki, opiekunki. Wykształcenie, kariera zawodowa były domeną mężczyzn i każda próba przełamania stereotypów spotykała się z silnym sprzeciwem, a wręcz wrogością. Kilka kobiet podjęło walkę, która doprowadziła do równości w dostępie do edukacji i podejmowaniu pracy w wolnych zawodach.

Abstract: For centuries a woman's role in life was to be a wife, a mother and a carer. Education and careers were man's domain and any attempt to fight the prejudice and stereotypes met a wall of resistance and even hostility. Some women though took up the challenge and started the fight which resulted in equality in educational opportunities and the freedom to choose their occupation.

Słowa kluczowe: historia medycyny, szkolnictwo medyczne wyższe – historia, lekarze-kobiety – historia

Key words: history of medicine, medical education, graduate – history, women physicians – history

*„Dopóki u mnie w Mydlnikach słowik śpiewa i żer przynosi samicy
w gniazdku siedzącej, dopóty ja w równouprawnienie nie uwierzę”*

Ludwik Rydygier

Pierwsze uniwersytety w Europie powstały w XI i XII wieku. Otwarto je w następujących miastach: Bolonii (1088), Paryżu (ok. 1100), Oksfordzie (1167), Modenie (1175) i Montpellier (1180). W Polsce pierwsza uczelnia została założona w Krakowie w roku 1364. Od wieku XIV każdy nowy uniwersytet musiał mieć 4 wydziały: prawa, teologii, medycyny i sztuk wyzwolonych, a o jego utworzeniu decydował papież, bez którego zgody żadna instytucja edukacji wyższej nie mogła rozpocząć działalności. Studentami uniwersytetów byli wyłącznie mężczyźni, co miało ścisły związek z klerykalnym nastawieniem uczelni [1, 2]. Chlubnym wyjątkiem od tej reguły była szkoła lekarska w Salerno. Niewiele wiadomo o początkach tej uczelni, prawdopodobnie powstała w IX wieku i była ośrodkiem myślenia empirycznego. Swoją wyjątkowość zawdzięczała zarówno poziomowi kształcenia medycznego, jak i postępowemu oraz świeckiemu charakterowi nauczania. Szkoła ta była

jedynym ośrodkiem, w którym kobiety miały prawo pobierać nauki, a prawdopodobnie również prowadzić wykłady. Niektóre z nich były autorkami dzieł medycznych. Do dzisiaj przetrwało nazwisko Trotuli di Ruggiero, żyjącej w XI wieku, autorki dzieła o kobietach skierowanego do lekarzy, które traktowało o budowie ciała kobiety oraz o chorobach ogólnych i ich leczeniu. Włoska lekarka głosiła pogląd, że zarówno mężczyźni, jak i kobiety mogą mieć wpływ na fizjologiczne wady poczęcia, a także że mężczyzna może być odpowiedzialny za bezpłodność (pogląd śmiały jak na ówczesne czasy) [3, 4].

W roku 1533 Dominica de Rubes uzyskała licencjat w naukach lekarskich na Uniwersytecie w Padwie, co dawało jej prawo ubiegania się o stopień doktora. Prawo to zostało jej natychmiast cofnięte.

Pierwsza promocja kobiety – doktora nauk lekarskich – odbyła się dopiero w roku 1754 na Uniwersytecie w Halle. Kobieta tą była Dorothea Christia-

na Erxleben, po uzyskaniu dyplomu rozpoczęła ona praktykę lekarską. Natomiast rok później we Francji wydano dekret zabraniający kobietom wykonywania praktyki lekarskiej i dentystrycznej.

Kobiety szersze prawo do studiowania medycyny na uniwersytetach uzyskały dopiero w połowie XIX wieku. W roku 1860 petersburska Akademia Medyko-Chirurgiczna przyjęła je do grona studentów, ale dość szybko zrezygnowano z kontynuowania tego projektu, gdyż uważano, że jest zbyt nowoczesny.

Pierwszą uczelnią, która otworzyła swe podwoje dla kobiet, był Uniwersytet w Zurychu. W roku 1864 dwie kobiety rozpoczęły tam studia. Jedną z nich, Rosjanka Nadieżda Susłowa, w grudniu 1867 r. uzyskała dyplom doktora medycyny. Kolejnym krajem, który przyznał niewiastom prawo do wykształcenia, w roku 1868, była Francja. W roku 1869 dołączył Uniwersytet w Edynburgu z zastrzeżeniem, że kobiety nie mogą ubiegać się o stopień naukowy doktora medycyny [5].

Sytuacja na ziemiach polskich w epoce pozytywizmu była wyjątkowo trudna, zaborcy utrudniali zdobywanie wykształcenia, brakowało szkół, społeczeństwo odczuwało skutki finansowe niedawnych powstań narodowych. Dodatkową przeszkodą był Kodeks Napoleona, który obowiązywał w Królestwie Polskim od roku 1807. Kodeks traktował kobietę jako istotę niepełnowartościową, co oznaczało, że nie mogła dziedziczyć po mężu, dysponować rodzinnym majątkiem, podejmować pracy zawodowej i zawierać umów bez pisemnej zgody męża ani decydować o wychowaniu dzieci. Pierwszą Polką, która podjęła próbę zerwania z obowiązującymi wówczas normami, była Anna Tomaszewicz-Dobrska, która jako siedemnastolatka rozpoczęła studia medyczne w Zurychu w roku 1871. Pani Anna ukończyła studia, powróciła do Warszawy w roku 1878 i tu natknęła się na liczne przeciwności. Przede wszystkim spotkała się z ogromną niechęcią środowiska lekarskiego, odmówiono jej przyjęcia do grona członków Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego. Władze rosyjskie wymagały nostryfikacji zagranicznych dyplomów, ale niestety to zarządzenie nie przewidywało dyplomów zdobywanych przez kobiety. Dodatkową przeszkodą był carski zakaz studiowania przez poddanych rosyjskich właśnie w Zurychu (1876).

W „Biesiadzie Literackiej” z 1878 r. Sęp (Władysław Maleszewski), w nawiązaniu do starań doktor Anny o członkostwo w Towarzystwie, pisze: „Granica emancypacji pracy niewieściej nie odrzuca kobiety od jakiegokolwiek zajęcia męskiego – kobieta może być marynarzem, może być doktorem, lecz tylko może być, wówczas gdy mężczyzna tym wszystkim być musi. Dowolność i konieczność – oto główne różnice

między mężczyzną a kobietą. (...) Kobieta może być doktorem, ale mężczyzna być nim musi – kariera więc panny T. należy do wyjątkowych i jako taką każdy uzna, lecz nie może być wskazówką nieomylną na drodze wyzwolenia” [6].

Doktor Anna Tomaszewicz zmuszona była szukać innej drogi, która pozwoliłaby jej realizować własne plany zawodowe. Przypadek sprawił, że petersburska Akademia Medyko-Chirurgiczna poszukiwała lekarki płynnie władającej językami niemieckim, angielskim i francuskim, a jej obowiązkiem miała być opieka nad haremem zaprzyjaźnionego sułtana, przebywającego w tym czasie w Petersburgu z kilkumiesięczną wizytą. Anna spełniała wszystkie kryteria, więc władze rosyjskie, nie mając innej kandydatury – niepomne na Anny dyplom z Zurychu – udzieliły jej zezwolenia na podjęcie nauki w tamtejszej akademii, dopuszczono ją do końcowych egzaminów, przy czym cały czas opiekowała się żonami sułtana. Doktor Tomaszewicz powróciła do Warszawy w roku 1880 i tutaj rozpoczęła pracę w lecznicy przy ul. Niecałej [7].

Nasze społeczeństwo dość długo nie chciało zaakceptować kobiety wykonującej zawód lekarza. Podnosiły się liczne głosy protestu, wśród nich prof. Ludwik Rydygier, który na łamach „Przeglądu Lekarskiego” z 1895 r. pisał: „Precz więc z Polski – z dziwołgiem kobiety-lekarza” [8].

Władze Uniwersytetu Jagiellońskiego zezwoliły kobietom uczęszczać na zajęcia w roku akademickim 1894/95. Pierwszymi studentkami, kandydatkami na aptekarki, były: Stanisława Dowgiałło, Janina Kosmowska i Jadwiga Sikorska, które naukę rozpoczęły na zasadzie wyjątku. Dopiero od roku 1900 kobiety mogły studiować na wydziale lekarskim, a także na wydziale farmacji. Liczba studentek UJ rosła systematycznie, już w roku 1897 bramy uczelni przekroczyło ponad 100 kobiet, w roku 1913 było ich ponad 2000. Pierwszy egzamin kobiety na stopień doktora na UJ odbył się w roku akademickim 1902/1903 [9].

Kobiety nie pozwoliły odebrać sobie przywileju zdobywania wykształcenia akademickiego. To pierwsze adeptki europejskich uniwersytetów swoją determinacją, codzienną rzetelną pracą, zaangażowaniem wytyczyły drogę kolejnym pokoleniom kobiet.

Piśmiennictwo:

1. Szumowski W.: *Historia medycyny*. PZWL, Warszawa 1961.
2. *Historia medycyny pod red. T. Brzezińskiego*. Wyd. 2. PZWL, Warszawa 1995.

3. [online: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Trotula.jpg>, dostęp 25.10.2010].
4. Brooke E.: *Women Healers: Portraits of Herbalists, Physicians, and Midwives*. Healing Arts Press, Rochester; Vermont 1995.
5. Rejmanowski T.: *Pierwsze lekarki*. Meritum 2007: 6.
6. Kulikowski J.: *Medycynierka*. *Polityka. Pomocnik Historyczny* 2007, 3(8): 34, 39-43.
7. Lisowski W.: *Prekursorzy medycyny polskiej*. Bellona, Warszawa 2008.
8. Rydygier L.: *O dopuszczeniu kobiet do studiów lekarskich*. *Przegl. Lek.* 1895, Warszawa, 34, 7.
9. Perkowska U.: *Kobiety na Uniwersytecie Jagiellońskim*. *Forum Akademickie* 1999, 7/8 [online: <http://www.forumakad.pl/archiwum/99/7-8/index.html>, dostęp 25.10.2010].

Adres do korespondencji:

mgr Danuta Augustynowicz

tel.: 665-707-560, (22) 681-67-05

e-mail: daugustynowicz@wim.mil.pl